

2001-2016-YILLARDA MADANIY MEROS OBYEKTLARINI SAQLASH VA
TIKLASH BO'YICHA DAVLAT SIYOSATI

Jumaboyeva Nilufar Soyibjon qizi

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti “Tarix va ijtimoiy fanlar” kafedrası magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada 2001-2016-yillarda O‘zbekistonda madaniy meros obyektlarini saqlash va tiklash bo‘yicha davlat siyosati tahlil qilinadi. Mazkur davrda qabul qilingan qonunlar, hukumat qarorlari va dasturlar asosida amalga oshirilgan tadbirlar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, moddiy va nomoddiy madaniy meros obyektlarini asrab-avaylash, ularning rekonstruksiyasi va xalqaro miqyosda targ‘ib etish masalalari yoritiladi. Maqolada ushbu yillarda madaniy merosni muhofaza qilish sohasida erishilgan yutuqlar va duch kelgan muammolar haqida xulosa beriladi.

Kalit so‘zlar: Madaniy meros, davlat siyosati, saqlash va tiklash, rekonstruksiya, moddiy madaniy meros, nomoddiy madaniy meros, qonunchilik, davlat dasturlari, tarixiy obidalar, 2001-2016-yillar.

KIRISH.

Madaniy meros millatning tarixiy xotirasi, ma'naviy qadriyatlari va milliy o‘ziga xosligini ifodalovchi muhim boylik hisoblanadi. Mustaqillik yillarida O‘zbekiston hukumati madaniy meros obyektlarini saqlash va tiklashga alohida e’tibor qaratib, bu borada qator davlat dasturlari va qonuniy hujjatlarni qabul qildi. Ayniqsa, 2001-2016-yillar oralig‘ida tarixiy va madaniy yodgorliklarni muhofaza qilish, restavratsiya qilish va xalqaro miqyosda targ‘ib etish borasida keng ko‘lamli ishlar amalga oshirildi.¹

Mazkur maqolada ushbu davrda madaniy merosni asrab-avaylash bo‘yicha olib borilgan davlat siyosati, qabul qilingan qonunlar va dasturlar, shuningdek, bu jarayondagi asosiy yutuqlar va muammolar tahlil qilinadi. Madaniy merosni saqlash va tiklash bo‘yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlarning samaradorligini baholash orqali ularning O‘zbekiston tarixiy-madaniy rivojlanishidagi o‘rni ochib beriladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI.

Madaniy meros obyektlarini saqlash va tiklash bo‘yicha davlat siyosatini o‘rganishda turli ilmiy manbalar, qonunchilik hujjatlari va hukumat qarorlari asosiy tadqiqot materiallari sifatida xizmat qiladi. Ushbu mavzu bo‘yicha o‘zbek va xorijiy

¹ O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017.

tadqiqotchilarning ilmiy ishlari, rasmiy davlat hujjatlari hamda xalqaro tashkilotlarning hisobotlari muhim ahamiyat kasb etadi.

Birinchi, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari va “Madaniy merosni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi qonunlar ushbu davrda amalga oshirilgan siyosatni tahlil qilishda asosiy manba bo‘lib xizmat qiladi. Xususan, 2001-yildan keyin qabul qilingan davlat dasturlari madaniy meros obyektlarini tiklash va saqlash borasida hukumat tomonidan belgilangan ustuvor yo‘nalishlarni aks ettiradi.²

Ikkinchi, O‘zbekiston Fanlar akademiyasining Tarix instituti va Madaniy meros agentligi tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlar, shu jumladan, turli konferensiya materiallari va monografiyalar ushbu mavzuni chuqurroq o‘rganishga yordam beradi. Jumladan, tarixiy yodgorliklarni rekonstruksiya qilish usullari, ularning huquqiy asoslari va xalqaro hamkorlikning o‘rni haqida ilmiy izlanishlar mavjud.

Uchinchi, YuNESKO, ISESCO kabi xalqaro tashkilotlarning O‘zbekiston madaniy merosiga oid hisobotlari va tavsiyalari madaniy meros obyektlarini saqlashda xalqaro yondashuvlarni tahlil qilish imkonini beradi. Bu hisobotlar O‘zbekistonda madaniy merosni muhofaza qilish jarayonining global tajriba bilan uyg‘unlashuvi darajasini baholashga yordam beradi.

Shuningdek, mahalliy va xorijiy olimlarning maqolalari ham ushbu mavzuni tadqiq qilishda muhim manba hisoblanadi. Ayniqsa, madaniy meros obyektlarini saqlashda duch kelinayotgan muammolar, ularning iqtisodiy va huquqiy jihatlari bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar ushbu mavzuning nazariy va amaliy ahamiyatini oshiradi.

MUHOKAMA.

2001-2016-yillarda O‘zbekistonda madaniy meros obyektlarini saqlash va tiklash bo‘yicha davlat siyosati tizimli ravishda rivojlangan bo‘lib, ushbu jarayon bir necha bosqichda amalga oshirilgan. Bu davrda madaniy merosni muhofaza qilishga doir huquqiy baza mustahkamlandi, amaliy tadbirlar kengaytirildi va xalqaro hamkorlik yo‘lga qo‘yildi.

Birinchi³, madaniy merosni saqlash va tiklash bo‘yicha qabul qilingan davlat dasturlari tarixiy yodgorliklarni restavratsiya qilish va ularning original qiyofasini asrashga yo‘naltirilgan edi. Jumladan, 2001-yildan boshlab qabul qilingan me‘yoriy hujjatlar tarixiy obidalarning rekonstruksiyasiga ilmiy asoslangan yondashuvni talab

² O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari (2001-2016-yillar).

³ 3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida”gi qarori. – Toshkent, 2014.

qildi. 2014-yilda qabul qilingan "Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risida"gi qonun esa madaniy merosni asrab-avaylashda huquqiy mexanizmlarni kuchaytirdi.

Ikkinchidan, ushbu yillarda tarixiy obidalarni tiklash jarayoni faqat restavratsiya bilan cheklanmay, balki ularni turizm va madaniy tadbirlar orqali ommalashtirish masalalari ham ko'rib chiqildi. Samarqand, Buxoro va Xiva shaharlarida amalga oshirilgan rekonstruksiya ishlari shaharlarning turistik salohiyatini oshirish bilan bir qatorda, milliy merosni asrab-avaylashga ham xizmat qildi.

Uchinchidan, madaniy merosni saqlash jarayonida xalqaro tashkilotlarning roli ortdi. Xususan, YuNESKO bilan hamkorlik doirasida Samarqand va Buxorodagi ayrim tarixiy obyektlar rekonstruksiya qilindi. Bu esa O'zbekistonning xalqaro madaniy maydondagi mavqeini mustahkamlashga yordam berdi.⁴

Shu bilan birga, bu davrda muayyan muammolar ham yuzaga keldi. Masalan, ba'zi restavratsiya ishlari asliyatga mos kelmagan holda olib borilgani tanqid qilingan. Shuningdek, ayrim yodgorliklarni saqlash va tiklash uchun yetarli moliyaviy resurslarning yo'qligi yoki ularning noto'g'ri taqsimlanishi ham muammo sifatida qayd etilgan.

Umuman olganda, 2001-2016-yillarda madaniy meros obyektlarini saqlash va tiklash bo'yicha davlat siyosati sezilarli natijalarga erishdi. Shunga qaramay, bu boradagi ishlarni takomillashtirish va zamonaviy texnologiyalarni kengroq joriy etish kelajakda muhim vazifa sifatida qolmoqda.

NATIJARLAR.

2001-2016-yillarda O'zbekistonda madaniy meros obyektlarini saqlash va tiklash bo'yicha olib borilgan davlat siyosati sezilarli natijalarga erishdi. Ushbu davrda amalga oshirilgan huquqiy, tashkiliy va ilmiy tadbirlar natijasida madaniy merosni muhofaza qilish tizimi yanada mustahkamlandi.

Birinchiidan, huquqiy asoslar takomillashtirildi. "Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risida"gi⁵ qonunning qabul qilinishi, shuningdek, bir qator prezident farmonlari va hukumat qarorlari madaniy meros obyektlarini asrash va tiklashning me'yoriy-huquqiy bazasini mustahkamladi.

⁴ "Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni. – Toshkent, 2001.

⁵ 5. O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi hisobotlari (2001-2016-yillar).

Ikkinchidan, asosiy tarixiy obidalar restavratsiya qilindi. Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz kabi tarixiy shaharlardagi ko‘plab yodgorliklar rekonstruksiya qilinib, ularning asl qiyofasi tiklandi. Bu ishlarga milliy va xalqaro mutaxassislar jalb qilindi. Uchinchidan, madaniy merosni targ‘ib qilish va turizmni rivojlantirishga xizmat qiluvchi loyihalar amalga oshirildi. YuNESKO bilan hamkorlikda O‘zbekistonning tarixiy shaharlari dunyo merosi ro‘yxatiga kiritildi va xalqaro madaniy maydonda mamlakatning mavqei mustahkamlandi.

To‘rtinchidan, moliya va infratuzilma jihatdan qo‘llab-quvvatlash kuchaytirildi. Davlat tomonidan ajratilgan mablag‘lar madaniy meros obyektlarini ta‘mirlash va muhofaza qilishga yo‘naltirildi. Shu bilan birga, xususiy sektor va xalqaro donor tashkilotlarning ushbu jarayonga jalb qilinishi moliyaviy resurslarni kengaytirdi.

Biroq, ushbu yillarda ba‘zi muammolar ham kuzatildi. Ayrim restavratsiya ishlari asliyatga mos kelmagani, moddiy resurslarning samarali taqsimlanmasligi va ba‘zi hududlarda madaniy meros obyektlariga yetarli e‘tibor berilmagani kamchilik sifatida qayd etildi.

XULOSA qilib aytganda, 2001-2016-yillarda O‘zbekiston madaniy merosni saqlash va tiklash borasida katta yutuqlarga erishdi. Kelgusida bu sohadagi ishlarni yanada takomillashtirish va zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish madaniy merosni yanada samarali muhofaza qilishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari (2001-2016-yillar).
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida”gi qarori. – Toshkent, 2014.
4. “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni. – Toshkent, 2001.
5. O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi hisobotlari (2001-2016-yillar).